

Карчева А.Т., Карчева О.Я.

Определение и регулирование системно значимых банков

Разработана методика определения системно значимых банков в Украине с учетом тренировок Базельского комитета банковского надзора и особенностей развития банковской системы Украины. Предложены инструменты регулирования и надзора системно значимых банков.

Ключевые слова: системно значимые банки, регулирование, критерии, индикаторы, банковская система Украины, системный риск.

Ganna Karcheva, Olga Karcheva

Definition and regulation of systemically important banks

The method for definition of systemically important Ukrainian banks considering the requirements of Basel Committee on Banking Supervision and development features of the banking system of Ukraine was developed. The instruments for regulation and supervision of systemically important banks were suggested.

Key words: systemically important banks, regulation, criteria, indicators, the banking system of Ukraine, systemic risk.

Карчева Ганна Тимофіївна – кандидат економічних наук, доцент кафедри банківської справи Інституту магістерської та післядипломної освіти Університету банківської справи Національного банку України (м. Київ).

Карчева Ольга Яківна – студентка 6-го курсу Інституту прикладного системного аналізу НТУУ «Київський політехнічний інститут».

УДК 336.71

С. І. Сорочка

ВПЛИВ МОНЕТАРНОЇ ПОЛІТИКИ НБУ НА РОЗВИТОК ІНВЕСТИЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

Охарактеризовано інструменти грошово-кредитного регулювання, здійснено аналіз важелів монетарної політики Національного банку України та їх вплив на обсяги інвестицій. Сформовано практичні рекомендації щодо вдосконалення грошово-кредитної політики в напрямі стимулювання інвестиційних процесів.

Ключові слова: монетарна політика, інструменти монетарної політики, інвестиційні процеси, передатний механізм грошово-кредитної політики.

© С. І. Сорочка, 2014

Постановка проблеми. Інвестиційні процеси – важлива необхідність сьогодення, вони у більшості випадків визначають економічний розвиток країни. Найбільш розвинуті країни, – це країни, в яких активно відбуваються інвестиційні процеси. Тому дослідження впливу різних факторів на інвестиційні процеси є дуже актуальним.

Активізація інвестиційних процесів покликана забезпечити реальні зрушення в економіці. Одним із заходів активізації інвестиційних процесів є ефективна монетарна політика (грошово-кредитна політика).

Мета статті полягає в дослідженні теоретичних і прикладних засад впливу монетарної політики на інвестиційні процеси. Об'єкт дослідження статті – інструменти монетарної політики НБУ. Предмет дослідження – вплив монетарної політики, її складових на інвестиційні процеси.

Виклад основного матеріалу. Грошово-кредитна політика – комплекс заходів у сфері грошового обігу та кредиту, спрямованих на забезпечення стабільності грошової одиниці України через використання визначених у Законі України «Про Національний банк України» засобів та методів [1].

У Конституції України визначено основну мету і суб'єкта монетарної політики (стаття 99): «Забезпечення стабільності грошової одиниці є основною функцією центрального банку держави – Національного банку України». У статті 100 визначено основного суб'єкта, який розробляє монетарну політику: «Рада Національного банку України розробляє основні засади грошово-кредитної політики та здійснює контроль за її проведенням».

У Законі України «Про Національний банк України», у статті 25, закріплено методи і засоби монетарної політики. Основними економічними засобами і методами грошово-кредитної політики є регулювання обсягу грошової маси через [1]:

- 1) визначення та регулювання норм обов'язкових резервів для комерційних банків;
- 2) процентну політику;
- 3) рефінансування комерційних банків;
- 4) управління золотовалютними резервами;
- 5) операції з цінними паперами (крім цінних паперів, що підтверджують корпоративні права), у тому числі з казначейськими зобов'язаннями, на відкритому ринку;
- 6) регулювання імпорту та експорту капіталу;
- 7) запровадження на строк до шести місяців вимоги щодо обов'язкового продажу частини надходжень в іноземній валюті;
- 8) зміну строків розрахунків за операціями з експорту та імпорту товарів;
- 9) емісію власних боргових зобов'язань та операції з ними.

НБУ відповідно до ситуації в економіці проводить відповідну монетарну політику. Можна виділити такі основні індикатори грошово-кредитної політики: індекс споживчих цін, обмінний курс, облікова ставка, ставки рефінансування, процентні ставки за кредитами та депозитами, норми обов'язкового резервування, грошові агрегати та операції НБУ на відкритому ринку. Оцінювання зв'язку основних індикаторів монетарної політики будемо проводити з капітальними інвестиціями за 2003–2013 рр. (табл. 1).

Капітальні інвестиції – інвестиції у придбання або виготовлення власними силами для власного використання матеріальних та нематеріальних активів, термін служби яких перевищує один рік [2].

Таблиця 1
Капітальні інвестиції та індекс споживчих цін за 2003–2013 роки [3, 4]

Роки	Капітальні інвестиції, млн грн	До попереднього року, %	Індекс споживчих цін, %
2003	59 899,3	128,64	108,2
2004	89 314,2	149,11	112,3
2005	111 174,1	124,48	110,3
2006	148 972,3	134,00	111,6
2007	222 678,9	149,48	116,6
2008	272 074,1	122,18	122,3
2009	192 878,0	70,89	112,3
2010	189 060,6	98,02	109,1
2011	259 932,3	137,49	104,6
2012	263 727,7	101,46	99,8
2013	247 891,6	94,00	100,5

На основі даних *табл. 1* бачимо, що найбільший темп приросту капітальних інвестицій з року в рік спостерігався до 2008 р., до початку економічної кризи. Суттєве зростання після 2008 р. відбулося тільки у 2011 р. Протягом 5 років після початку кризи обсяг не відновився до рівня 2008 р.

Індикатором цінової стабільності є індекс споживчих цін (див. *табл. 1*). З даних таблиці бачимо, що з 2003 р. до 2007 р. інфляція коливалася в межах 8 – 16 %, найбільша інфляція була у 2008 р., а починаючи з 2009 р. почала знижуватись і у 2011 р. становила 4,6 %. У 2012 р. була дефляція.

Дослідивши зв'язок зміни капітальних інвестицій (вісь ОУ (%), *рис. 1*) та зміни індексу споживчих цін (вісь ОХ (%), *рис. 1*) встановили, що квадрат коефіцієнта кореляції (R^2) становить 0,11, при лінійній функції, тобто варіація (коливання) залежної змінної не зумовлена варіацією фактора, а при поліноміальній функції 6 степеня (R^2) становить 0,34. Тобто варіація капітальних інвестицій не зумовлена варіацією інфляції.

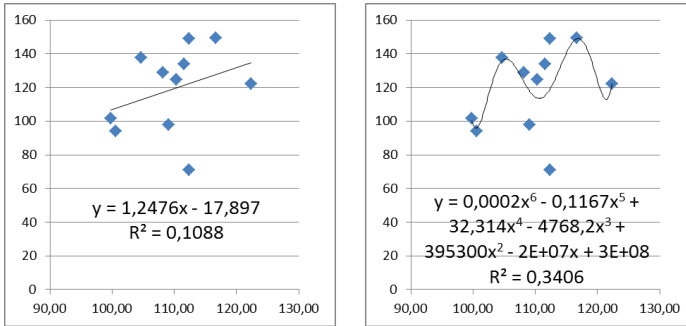

Рис. 1. Зв'язок зміни капітальних інвестицій та зміни індексу споживчих цін за 2003–2013 роки

Дослідивши зв'язок капітальних інвестицій [вісь ОУ (млн грн), *рис. 2*] та офіційного курсу гривні до дол. США [вісь ОХ (грн), *рис. 2*] встановили, що за лінійної залежності квадрат коефіцієнта кореляції (R^2) становить 0,54. Це означає, що варіація (коливання) капітальних інвестицій на 54% зумовлена варіацією курсу гривні до дол. США.

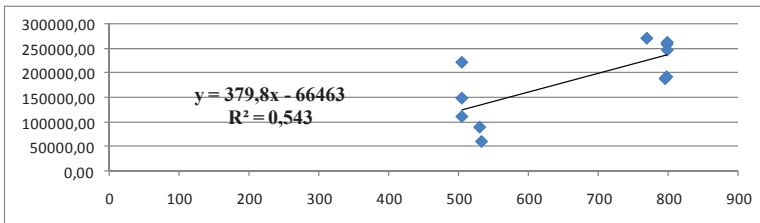

Рис. 2. Залежність капітальних інвестицій від валютного курсу гривні до долара США за 2003–2013 роки

[Побудовано автором на основі джерел: 3; 5, с. 146-147; 6, с. 80]

За економічними законами, зниження ставок рефінансування призводить до зниження ставок комерційних банків для економічних суб'єктів з певним часовим лагом. Банківська система використовує значення процентної ставки НБУ для корегування процентних ставок за депозитними та кредитними операціями у національній валюті.

Водночас в Україні зміни облікової ставки НБУ та ставки рефінансування не завжди приводять до адекватних змін процентних ставок комерційних банків (*табл. 2*) [7, с. 33].

Динаміка процентних ставок в Україні за 2003–2013 роки [7, с. 33; 8, с. 48; 9]

Роки	Ставки рефінансування		Ставки в національній валюті	
	облікова ставка НБУ, %	середньозважена за всіма інструментами, %	за кредитами, %	за депозитами, %
2003	7,0	8,0	17,9	7,1
2004	9,0	16,1	17,3	7,8
2005	9,5	14,7	16,4	8,5
2006	8,5	11,5	15,4	7,6
2007	8,0	10,1	14,4	8,2
2008	12,0	15,3	17,8	9,9
2009	10,25	16,7	20,9	14,0
2010	7,75	11,6	15,7	10,3
2011	7,75	12,4	16,0	8,1
2012	7,50	8,1	18,4	13,4
2013	6,5	7,2	16,6	10,9

Особливо гостро послаблення впливу облікової ставки і ставки рефінансування на банківський сектор виявляється у кризових умовах – ставки комерційних банків можуть зростати як за умови зростання облікової ставки, так і за її зниження. В окремих проміжках часу має місце різнонаправлена динаміка облікової ставки і процентної ставки за кредитами та депозитами. У кризові 2008–2009 роки: починаючи з 2009 року НБУ перейшов до стимулюючої процентної політики з поступовим зниженням облікової ставки з 12 % на кінець 2008 року до 7,75 % у 2010 році. Натомість ставки комерційних банків по кредитах в національній валюті, навпаки, зросли з 17,8 % у 2008 році до 20,9 – у 2009 році, і лише у 2010 році розпочалося їх зниження [7, с. 33]. У 2011 році облікова ставка становила 7,75 %, в 2012 році 7,5 %, натомість ставки за кредитами зросли (див. *табл. 2*) з 16,0 % до 18,4 %.

Загалом, ефективна стимулююча процентна політика центрального банку, яка проявляється через зниження комерційними банками процентних ставок за депозитами і кредитами, спричиняє зміни у розподілі капіталу між сегментами фінансового ринку, а це призводить до позитивного впливу на динаміку інвестицій, які у свою чергу впливають на реальний ВВП.

В Україні слабкий вплив стимулюючої процентної політики на параметри економічного зростання пояснюється насамперед інституційною недорозвиненістю банківського сектору та деформаціями процентного каналу передатного механізму грошово-кредитної політики. За результатами досліджень вчених НБУ при зростанні облікової ставки існує затримка між шоком монетарної політики і змінами роздрібних ставок банків: вони починають

зростати лише через рік після шоку і максимум досягається приблизно через півтора року [10, с. 27]. За умови зниження облікової ставки реакція банківської системи також є повільною.

При визначенні, впливу процентної ставки на динаміку інвестицій та темпи економічного зростання необхідно враховувати параметри запізнення реакції реального сектору на монетарні шоки, пов'язані зі зміною облікової ставки та ставки рефінансування [7, с. 33].

Дослідивши зв'язок капітальних інвестицій [вісь ОУ (млн грн), *рис. 3*] та облікової ставки [вісь ОХ (%), *рис. 3*] встановили, що квадрат коефіцієнта кореляції (R^2) становить 0,007, тобто варіація (коливання) залежної змінної не зумовлена варіацією фактора, при лінійній функції. На жаль лінійного зв'язку між обліковою ставкою та капітальними інвестиціями в українських реаліях, через ряд чинників (часовий лаг, інституційна незривненість банківської системи та ін.), не існує. Але зв'язок, зокрема при поліноміальній функції 5 степеня, існує, квадрат коефіцієнта кореляції (R^2) становить 0,69 і це значить, що варіація (коливання) капітальних інвестицій на 69 % зумовлена варіацією облікової ставки.

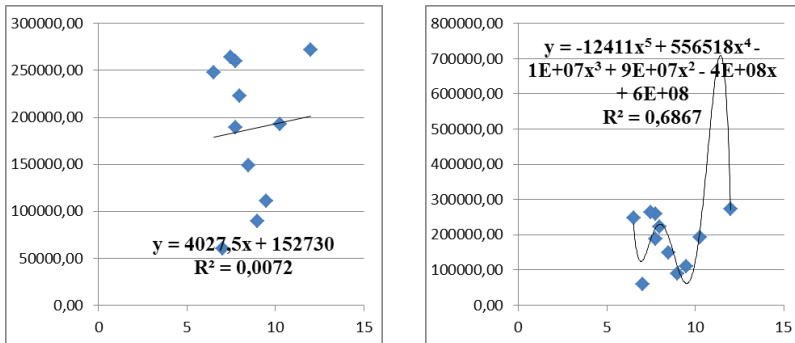

Рис. 3. Зв'язок між обліковою ставкою і капітальними інвестиціями за 2003–2013 роки

Дослідивши зв'язок капітальних інвестицій [вісь ОУ (млн грн), *рис. 4*] та грошової маси М3 [вісь ОХ (млн грн), *рис. 4*], встановили, що квадрат коефіцієнта кореляції (R^2) становить 0,76, при лінійній функції, тобто варіація капітальних інвестицій на 76 % зумовлена варіацією грошової маси.

Оцінивши залежність основних індикаторів монетарної політики та капітальних інвестицій, встановили, що в загальному залежність існує, одні інструменти та індикатори мають сильніший зв'язок з інвестиціями, інші – слабший. Отже, монетарна політика НБУ впливає на інвестиційні процеси.

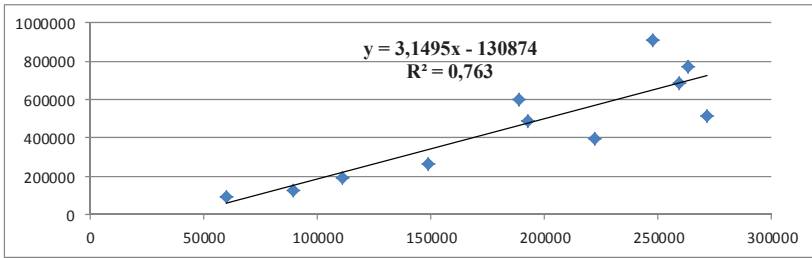

Рис. 4. Зв'язок капітальних інвестицій і грошової маси за 2003 – 2013 роки

[Побудовано автором на основі джерел: 3; 5, с. 63; 8, с. 73]

Висновки. Зв'язку між капітальними інвестиціями та індексом споживчих цін у досліджуваному періоді не було. Причиною цього може бути доларизація економіки, особливості обрахунку індексу та інші чинники. Наявність зв'язку між інвестиціями і курсом гривні до дол. США пояснюється залученням кредитів в іноземній валюті для інвестиційних процесів, оскільки вартість таких ресурсів набагато нижча. Варіація капітальних інвестицій на 76 % зумовлена варіацією грошової маси при лінійній функції. Щодо облікової ставки, то її вплив на вартість ресурсів не завжди передбачуваний. Тобто облікова ставка в Україні як інструмент монетарної політики не дуже ефективна.

Отже, щоб монетарна політика позитивно впливала на інвестиційні процеси, необхідно здійснити ряд заходів. Треба вдосконалити процентну політику. При поступовому зниженні темпів інфляції та облікової ставки, а також при збільшенні обсягів рефінансування за низької облікової ставки, можна досягти поступового зменшення рівня процентних ставок для реального сектору економіки. Крім того, необхідно прийняти низку законів та інших нормативних актів щодо охорони прав власності кредиторів. Відсутність законодавчого захисту комерційні банки змушені компенсувати за рахунок високих відсоткових ставок. Прийняття низки нормативних документів сприятиме підвищенню ефективності застосування механізму облікової ставки як інструменту грошово-кредитної політики держави.

Необхідно переорієнтувати рефінансування комерційних банків у більшості випадків з короткострокової на довгострокову перспективу. В загальному потрібно збільшити протидію подальшому послабленню кредитної активності банків, а отже, і економічної активності, використовуючи як інструменти непрямого монетарного впливу, так і прямі важелі, а саме через субсидування процентних ставок за кредитами, наданими у пріоритетні галузі економіки. Також доцільно вдосконалити норми обов'язкового резерву-

вання. Крім розподілу норм за строками залучених ресурсів та видами валют залучення, диференціювати резервні вимоги залежно від спрямування кредитної політики банку. Встановити нижчі норми для банків, які інвестують у реальний перспективний сектор економіки.

Стимулюючий вплив монетарної політики на інвестиційні процеси полягає в тому, щоб формувати сприятливі макроекономічні умови в частині забезпечення достатнього обсягу грошової маси в обігу, прийнятної вартості фінансових ресурсів, сталих низьких темпів інфляції та ін.

Сьогодні увага всього світу прикута до України. Через складне фінансово-економічне та соціальне становище, через ситуацію в Криму, багато держав заявляє про свою готовність фінансово допомогти нашій державі. В такій ситуації доцільно звернутися до кредиторів з проханням та вимогою списати більшу частину державного боргу. На даний момент про списання боргу активно говорять політики та економісти. Списання боргів покращить баланс державного бюджету, зменшить тиск на валютні резерви та підвищить кредитний рейтинг України, а це дозволить залучати нові кредити на кращих умовах. Нові кредити, які буде отримано, необхідно спрямувати у важливі інвестиційні проекти, зокрема у реальний сектор економіки.

Монетарна політика є складовою загальноекономічної політики, тому щоб її вплив на інвестиційні процеси був ефективним потрібно її поєднувати з бюджетною і податковою політикою та іншими заходами.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про Національний банк України» від 20.05.1999 р. № 679-XIV: [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/679-14/print1360583488121602>.
2. Наказ «Про затвердження Методики розрахунку індексу капітальних інвестицій» від 25.12.2009 р. № 494 [Електронний ресурс] / Державний комітет статистики України. – Режим доступу: <http://zakon.nau.ua/doc/?code=v0494202-09>.
3. Державний комітет статистики України : [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
4. Індекс інфляції : [Електронний ресурс] / Фінансовий портал «Мінфін». – Режим доступу: <http://index.minfin.com.ua/index/infl>.
5. Бюлетень Національного банку України. – 2008. – № 12. – 167 с.
6. Бюлетень Національного банку України. – 2014. – № 2. – 217 с.
7. Олешко А. А. Вплив грошово-кредитної політики на економічний цикл / А. А. Олешко // Формування ринкових відносин в Україні. – 2012. – № 9. – С. 31–35.
8. Бюлетень Національного банку України. – 2014. – № 3. – 183 с.
9. Процентні ставки депозитних корпорацій [Електронний ресурс] / Національний банк України. – Режим доступу: www.bank.gov.ua/files/4-Financial_markets.xls.
10. Міщенко В. І. Монетарний трансмісійний механізм в Україні : науково-аналітичні матеріали / В. І. Міщенко, О. В. Петрик, А. В. Сомик, та ін. – К.: Національний банк України, 2008. – № 8. – 144 с.

Сорочка С. И.

Влияние монетарной политики НБУ на развитие инвестиционных процессов
Охарактеризованы инструменты денежно-кредитного регулирования, осуществлен анализ рычагов монетарной политики Национального банка Украины и их влияние на объемы инвестиций. Сформированы практические рекомендации по совершенствованию денежно-кредитной политики в направлении стимулирования инвестиционных процессов.

Ключевые слова: монетарная политика, инструменты монетарной политики, инвестиционные процессы, передаточный механизм денежно-кредитной политики.

Sorochka S. I.

The impact of monetary policy of NBU on the development of investment processes
Were characterized the instruments of monetary management, the analysis tools of the monetary policy of the National Bank of Ukraine and their impact on investments. The practical recommendations for improving monetary policy towards stimulating investment processes were formed.

Key words: monetary policy, monetary policy instruments, investment processes, transmitting mechanism of monetary policy.

Сорочка Сергій Ігорович – фахівець другої категорії наукового відділу ЛІБС Університету банківської справи Національного банку України (м. Київ).

УДК 336.713(477)(043.3)

О. Б. Шулевська

УПРАВЛІННЯ РЕСУРСНОЮ БАЗОЮ БАНКІВ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ

Проаналізовано зв'язок між рівнем довіри клієнтів до банків і прозорості, відкритості (поінформованості клієнтів) щодо діяльності банків; обґрунтовано основні підходи до управління ліквідністю банку; удосконалено механізми регулювання та управління банківською діяльністю в умовах євроінтеграції; визначено основні шляхи відновлення кредитування реального сектору економіки України.

Ключові слова: банківські ресурси, ресурсна база, управління активами і пасивами, власні та залучені кошти.

© О. Б. Шулевська, 2014